

Tullio Vorano, *Umrli su uzalud – 718 poginulih rudara u rudnicima Labinštine*, Zagreb: Despot infinitus, 2024., 337 str.

Knjiga *Umrli su uzalud* povjesničara Tullija Vorana predstavlja jedno od najvažnijih recentnih djela posvećenih rudarskoj povijesti i industrijskoga nasljeđa u Istri. Riječ je o sustavno koncipiranom, empirijski bogatom i dokumentarno preciznom izdanju koje prvi put donosi cjelovit pregled pogibija rudara na Labinštini – od 1785. godine, kada je započela organizirana eksploatacija ugljena, pa sve do zatvaranja rudnika Tupljak 1999. godine.

Autorovo je istraživanje rezultat višegodišnjega predanog rada i prikupljanja podataka, a potaknuto je inicijativom Grada Labina povodom obilježavanja stote obljetnice Labinske republike (1921. – 2021.). Središnji je cilj bio prvi put sastaviti sveobuhvatan popis rudara koji su stradali obavljajući ovaj izrazito opasan i fizički iscrpljujući posao. Prema autorovim podatcima, najmanje 718 osoba izgubilo je život u rudarskim pogonima Labinštine u razdoblju dugom više od dva stoljeća.

Knjiga se sastoji od šest poglavlja, koja kronološki prate različite upravne periode – mletački, austrijski, talijanski, njemački, jugoslavenski i hrvatski – s posebnim naglaskom na uzroke i okolnosti nesreća.

U prvom su poglavlju prikazani najraniji tragovi rudarenja na ovom području, uključujući slučaj Antonija Cosseta, prvoga poznatog umrlog rudara (1797.). Ovim pristupom autor odmah uspostavlja metodološki okvir koji će se protezati cijelom knjigom – individualizaciju žrtava i oslanjanje na primarne izvore.

Drugo poglavlje obrađuje austrijsku upravu nad rudnicima, pri čemu se bilježi porast proizvodnje, ali i smrtnih slučajeva, osobito u 19. stoljeću. Autor navodi Nikolu Bresca kao prvoga domaćeg smrtno stradalog rudara, analizirajući nesreće i uzroke smrti u fragmentarnim podatcima iz matičnih knjiga.

Treće poglavlje, posvećeno talijanskom razdoblju (1921. – 1943.), jedno je od središnjih dijelova knjige. Donosi prikaz kolektivnih nesreća, uključujući eksploziju u Raši 1940. godine u kojoj je poginulo 185 rudara – najteža nesreća u povijesti labinskoga rudarstva. Autor se osvrće i na političke okolnosti, uključujući pogibiju rudara tijekom gušenja štrajka Labinske republike 1921. godine.

Četvrto je poglavlje posvećeno kratkom razdoblju njemačke okupacije (1943. – 1945.), tijekom kojeg je proizvodnja gotovo prestala zbog otpora i sabotaza, no unatoč tome zabilježene su dvije pogibije, što potvrđuje da ni smanjenje aktivnosti nije uklonilo prisutne opasnosti.

Peto poglavlje obuhvaća razdoblje jugoslavenske uprave nad rudnicima (1945. – 1990.). U ovom dijelu autor bilježi čak 361 smrtni slučaj, s detaljnim analizama uzroka i društvenoga konteksta. Posebno su zanimljive autorove opaske o tadašnjoj službenoj komunikaciji i prikrivanju podataka o nesrećama. Istaknuta je i kolektivna nesreća iz 1967. godine, uz fotografije i popis stradalih.

Šesto poglavlje donosi prikaz razdoblja hrvatske uprave (1991. – 1999.), koje završava zatvaranjem rudnika Tupljak. Premda je aktivnost bila smanjena, ipak je zabilježen jedan smrtni slučaj, što pokazuje da opasnosti nisu prestale do samoga kraja rudarenja u regiji.

Knjiga dodatno sadrži tablični prikaz svih poznatih poginulih rudara, s osnovnim biografskim i kontekstualnim podacima: ime, prezime, godina rođenja, naziv roditelja, bračni status, datum i uzrok smrti. Uz to, uvršteni su brojni prilozi – preslike matičnih knjiga, rudarskih kartona, liječničkih nalaza, inspeksijskih izvješća i službene prepiske. U posebnom dodatku autor izražava zahvalnost gospodinu Rinaldu Racovzu za dostavu 23 nova imena rudara stradalih u rudnicima pod upravom ARSA-e, što predstavlja vrijedan prilog cjelokupnom radu.

Knjiga je 2024. godine uvrštena na *Listu B* Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske za otkup narodnim knjižnicama, čime je potvrđen njezin javni i istraživački značaj.

Zaključno, *Umrli su uzalud* predstavlja vrijedan doprinos hrvatskoj historiografiji rada, lokalnoj povijesti i istraživanju industrijske baštine. Djelo nadilazi granice lokalnoga interesa i postavlja visoke standarde u obradi tema iz socijalne povijesti i svakodnevnice ljudi zaposlenih u industrijskoj proizvodnji, osobito u kontekstu teških i rizičnih zanimanja. Autorova metoda – temeljena na preciznoj analizi arhivskih izvora, ali i na humanističkom senzibilitetu – omogućuje pristup koji je istodobno znanstveno utemeljen i duboko etički.

Posebno je važno što se u knjizi ne evidentiraju samo brojevi i imena, već se narativom i pratećom dokumentacijom svakom od poginulih rudara iskazuje poštovanje. U tom smislu knjiga služi i kao oblik simboličke reparacije – čin povijesne pravde prema onima čija su imena desetljećima ostajala zaboravljena ili prešućena u institucionalnim zapisima. Time ova knjiga nadilazi razinu komemoracije i prerasta u relevantan izvor za razumijevanje društvenih odnosa, državnih politika prema radu te promjene u kulturi sjećanja na lokalnoj i nacionalnoj razini.

Knjiga je stoga iznimno korisna povjesničarima, muzealcima, arhivistima, istraživačima radne i socijalne povijesti, studentima humanističkih i društvenih znanosti, ali i svima ostalima koji žele dublje razumjeti nasljeđe industrijskoga doba u Istri. Također, njezina se vrijednost ogleda i u mogućnostima primjene u obrazovanju, muzejskoj interpretaciji i kulturnoj memorijalizaciji.

U konačnici, *Umrli su uzalud* primjer je kako lokalna povijest – kada se obradi stručno, temeljito i s integritetom – može ponuditi univerzalne poruke o radu, žrtvi, identitetu i pamćenju.

Deni Vlačić